

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ОСАДЬКО АЛІСА СЕРГІЇВНА

УДК 349.42(477)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН
ЗА УЧАСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ**

12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор **Статівка Анатолій Миколайович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри земельного та аграрного права, член-кореспондент НАПрН України.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент **Гафурова Олена Вікторівна**, Національний університет біоресурсів і природокористування України, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука;

кандидат юридичних наук **Тихий Павло Володимирович**, Харківський апеляційний господарський суд, голова суду.

Захист відбудеться 14 березня 2016 р. о 14 годині 30 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70)

Автореферат розіслано 11 лютого 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ю.Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку аграрного сектору економіки України потребує вирішення низки проблем, в тому числі і щодо оновлення основних виробничих фондів та їх модернізації. На початку XXI ст. спостерігається недостатня оснащеність сільськогосподарських товаровиробників необхідною технікою та обладнанням, у зв'язку з чим вони не можуть здійснювати ефективну виробничо-господарську діяльність. Основна ж проблема більшості сільськогосподарських товаровиробників полягає у відсутності достатніх фінансових ресурсів, через що останні не мають можливості придбати необхідну їм сучасну техніку.

Зазначені проблеми спроможний вирішити лізинг як різновид державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, що виступає спеціальною формою інвестування. Адже саме лізинг не потребує одноразової сплати власних фінансових ресурсів, що, безумовно, є важливим для сільськогосподарських товаровиробників.

Актуальність теми пояснюється також тим, що на сьогодні лізинг сільськогосподарської техніки за участю сільськогосподарських товаровиробників перебуває на межі кризи через незахищеність прав кредиторів. Протягом багатьох років лізинг сільськогосподарської техніки був рушійною силою модернізації аграрного сектору країни. Адже кожний третій комбайн, трактор чи вантажівка були профінансовані великими лізинговими компаніями, які вважали надійність агробізнесу основою ефективного інвестування.

Лізинг в Україні не набув широкого поширення в сільському господарстві, саме тому в правовому регулюванні цих відносин існують певні проблеми. Вони, в першу чергу, пов'язані з недостатнім урахуванням у законодавстві специфіки сільськогосподарського виробництва, відсутністю ефективного правового регулювання та слабким фінансово-економічним становищем значної кількості сільськогосподарських товаровиробників.

Оскільки за темою дисертації комплексних досліджень раніше не проводилось, а вчені здебільшого аналізували лише загальні положення щодо договору лізингу, особливості ж лізингових відносин (їхнього використання) за участю сільськогосподарських товаровиробників ними достатньо не розкриті, то спеціального дослідження потребують поняття, принципи, зміст договірних лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників, правовий статус їх суб'єктів тощо.

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: Н. О. Багай, А. Г. Барабаш, М. Я. Ващишин, В. В. Вітрянський, Н. В. Внукова, В. Д. Газман, О. В. Гафурова, В. М. Єрмоленко, А. М. Земко, О. С. Заржицький, О. В. Кабатова, І. І. Каракаш, Т. О. Коваленко, Г. С. Корнієнко, П. Ф. Кулинич, Ю. О. Левенець, С. І. Марченко, Н. Ф. Ментух, О. А. Поліводський, О. Г. Первушин, В. С. Різник, Н. О. Саніахметова, І. П. Сафонов, І. А. Селіванова, В. І. Семчик, Д. С. Січко, А. М. Статівка, П. В. Тихий, О. В. Трофімова,

Ю. С. Харитонова, М. М. Чабаненко, І. Є. Якубівський та ін.

Нормативну основу дослідження становить аграрне, цивільне й господарське законодавство, що впорядковує правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників, та судова практика застосування чинного законодавства при регламентації аграрних відносин, договори лізингу, статистичні дані, досвід країн членів ЄС та СОТ у зазначеній сфері тощо.

Вищенаведені положення аргументовано доводять, що тема запропонованої дисертаційної роботи є новою, недостатньо дослідженою, актуальною на вимогу часу, а її результати можуть сприяти подальшому розвитку аграрного права та законодавства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає основним напрямкам державної політики України в галузі підвищення ефективності сільського господарства в сучасних умовах. Робота виконана відповідно до плану науково-дослідницьких робіт кафедри земельного та аграрного права в межах державної цільової комплексної програми Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого на 2011-2015 рр. «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (номер державної реєстрації 0111U000962). Тема роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол №4 від 21.12.2012 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є з'ясування сутності правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників, формулювання наукових висновків та опрацювання рекомендацій по удосконаленню чинної нормативно-правової бази в зазначеній сфері. Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дисертації:

- розкрити історичні витоки, передумови виникнення і розвитку лізингу;
- визначити принципи правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників;
- встановити правову природу договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників, визначити місце договору лізингу серед інших договірних зобов'язань;
- навести характеристику лізингу в сільському господарстві у міжнародно-правових актах та законодавчих актах України і на цій основі сформулювати поняття «договір лізингу сільськогосподарської техніки»;
- з'ясувати суб'єктно-об'єктний склад, а також правовий статус лізингодавця і лізингоодержувача;
- визначити відповідальність сторін за договором лізингу сільськогосподарської техніки;
- обґрунтувати пропозиції щодо подальшого вдосконалення законодавства у сфері

правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Об'єктом дослідження є комплекс суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Предметом дослідження є правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Методи дослідження. В процесі наукового дослідження використовувались філософські, спеціально-наукові і загальнонаукові методи наукового пізнання: діалектичний, історико-правовий, формально-логічний, порівняльно-правовий, формально-юридичний. Діалектичний метод є методологічною основою дисертації і був застосований на всіх стадіях дослідження з метою з'ясування сутності правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників. За допомогою історико-правового методу вивчався процес еволюції суспільних відносин та їх нормативного регулювання у досліджуваній сфері. Завдяки формально-логічному методу визначено поняття лізингу, а також його місце серед інших правових інститутів. Порівняльно-правовий метод застосовано при співставленні окремих положень як законодавства України так і законодавства зарубіжних держав щодо лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників. Формально-юридичний метод обрано при встановленні змісту окремих приписів аграрного законодавства України, зокрема, щодо виконання умов договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у аграрно-правовій науці України комплексною працею, в якій з'ясовано сутність правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників. На підставі системного аналізу чинного законодавства обґрунтовано нові наукові положення й обґрунтовані пропозиції з удосконалення нормативно-правової бази в розглянутій сфері суспільних відносин, що зумовлюють їх новизну й виносяться на захист.

У дисертації *вперше*:

– запропоновано розробити та прийняти Державну програму підтримки сільськогосподарських товаровиробників у лізингових відносинах, яка надасть можливість активізувати залучення банків до розвитку лізингових відносин, сприятиме розвитку в Україні стабільного, прозорого, заснованого на конкурентних засадах ринку лізингу, який сприятиме процесу оновлення основних засобів сільськогосподарських товаровиробників та забезпечить виконання обов'язків за договором лізингу;

– обґрунтовано необхідність закріплення у законодавстві комплексу дій по створенню належних правових, організаційних, фінансових заходів щодо підтримки лізингоодержувачів (сільськогосподарських товаровиробників) як суб'єктів лізингових відносин у зв'язку з чим до Закону України «Про фінансовий лізинг» додати розділ «Фінансовий лізинг за участю

сільськогосподарських товаровиробників»;

– доведено необхідність обов'язкового страхування предмета договору лізингу сільськогосподарської техніки лізингоодержувачем та встановлення термінів, в межах яких сільськогосподарський товаровиробник повинен здійснити страхування, що потрібно передбачити у законодавстві як істотну умову договору;

– сформульовано поняття договору лізингу сільськогосподарської техніки за участю сільськогосподарських товаровиробників згідно з яким лізингодавець зобов'язується замовити (придбати) предмет лізингу (матеріально-технічне обладнання, устаткування) у продавця (постачальника) за умовами, встановленими лізингоодержувачем (сільськогосподарським товаровиробником), враховуючи специфіку та умови сільськогосподарського виробництва, і передати його у користування лізингоодержувачу (сільськогосподарському товаровиробнику) на визначений строк, протягом якого амортизується 75% від вартості предмету лізингу за умови сплати лізингоодержувачем періодичних (сезонних) лізингових платежів, з подальшим правом викупу об'єкта лізингу за залишковою вартістю.

Удосконалено:

– систему аграрно-правових принципів, сформульованих представниками науки аграрного права і виділено спеціальні принципи, які властиві лізинговим відносинам у сфері сільського господарства, а саме: отримання пільг суб'єктами лізингових відносин; пропорційності сплати лізингових платежів отриманим прибуткам; інноваційності науково-технічної діяльності в сільському господарстві; адаптації вітчизняного законодавства щодо здійснення лізингової діяльності у сільському господарстві до стандартів ЄС і COT;

– підходи щодо розуміння предмету договору фінансового лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників шляхом віднесення до нього окрім сільськогосподарської техніки та обладнання, в окремих випадках можна віднести племінних нетелей та корів;

– теоретичні положення щодо визнання фінансового лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників комплексним правовим інститутом аграрного права.

Отримали подальший розвиток науково-теоретичні ідеї, положення, висновки й рекомендації стосовно:

– багатосторонності договору фінансового лізингу, де в ньому беруть участь три сторони: лізингодавець, лізингоодержувач і постачальник;

– розуміння юридичної природи лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників і запропоновано розглядати їх як самостійний вид аграрних відносин комплексного характеру;

– уточнення суб'єктного складу лізингових відносин в аспекті того, що

лізингоодержувачем має виступати сільськогосподарський товаровиробник, а не сільськогосподарські підприємства;

– системи істотних умов визначення договору лізингу, закріплених Законом України «Про фінансовий лізинг» (предмет лізингу, строк договору, розмір лізингових платежів), шляхом доповнення її такими умовами як: обов'язковість страхування предмета договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників, розмір та графік лізингових платежів, умови повернення предмета лізингу після закінчення строку дії договору;

– доцільності об'єднуватися, в окремих випадках, малим та середнім сільськогосподарським товаровиробникам в сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи з метою спільного придбання та використання потужної сучасної техніки, обладнання і устаткування.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що сформульовані в ній висновки, пропозиції, положення й рекомендації є певним внеском у теорію аграрного права й можуть бути використані при вдосконаленні чинного аграрного та іншого законодавства.

Положення й висновки, запропоновані у дисертації, можуть бути використані:

– у навчальному процесі – при викладенні навчальної дисципліни «Аграрне право», відповідних спецкурсів, написанні підручників і навчальних посібників з курсу «Аграрне право»;

– у науково-дослідній діяльності – в процесі подальшого дослідження питань правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників;

– у правотворчій діяльності – при опрацюванні проектів нормативно-правових актів, проведенні систематизації аграрного законодавства, ефективної реалізації норм права, а також для вдосконалення аграрного законодавства щодо лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи обговорювались й були схвалені на засіданнях кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Окремі положення і пропозиції, висвітлені у дисертації, доповідалися на таких міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях та «круглих столах», як: «Вплив права та закону на сучасний розвиток суспільства» (м. Ужгород, 28-29 грудня 2012 р.), «Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права» (м. Харків, 24 травня 2013 р.), «Юридична осінь 2013 року» (м. Харків, 14 листопада 2013 р.), «Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права» (м. Харків, 6 грудня 2013 р.), «Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі» (м. Харків, 13 червня 2014 р.), «Перші кроки у науці земельного, аграрного та екологічного права» (м. Харків, 24 квітня 2015 р.).

Публікації. Основні висновки, теоретичні положення й результати дисертації висвітлені у

11-ти наукових працях, з яких 5-ть наукових статей опубліковані в наукових фахових виданнях України та зарубіжних країн, а також тези доповідей, зроблених на 6-ти наукових конференціях.

Структура дисертації зумовлена предметом, цілями і завданнями дослідження, логікою і послідовністю розкриття теми й викладення його результатів. Вона складається зі вступу, 2-х розділів, що налічують 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 210 сторінок, у тому числі основного тексту – 183 сторінок та додатки, що займають 4 сторінки. Список використаних джерел налічує 212 найменувань і займає 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, викладається її зв'язок з науковими програмами, визначаються мета й завдання дослідження, його об'єкт, предмет і методи дослідження, теоретична й емпірична основи, розкриваються отримані внаслідок наукових пошуків основні результати дослідження, їх наукова новизна, теоретичне і практичне значення, наводяться відомості про апробацію одержаних результатів і публікації за темою дисертації.

Розділ 1. «Теоретико-методологічні засади правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Історико-правові аспекти формування лізингових відносин у сільському господарстві»* зазначається, що виділяють два основних підходи стосовно виникнення лізингу. Одні вчені вважають, що лізинг є «найдавнішою формою фінансування», яка була розповсюджена у давні часи. Інша група авторів вважають, що лізинг є досить молодим явищем, поява якого відноситься до нового періоду історії, оскільки відносини оренди існували не тільки у Старому світі, але і в США. Робиться висновок про те, що в давнину зародилася ідея поділу права власності та права володіння. Поступово стали розвиватися відносини з передачі майна в користування, а також фінансові і кредитні відносини, але зародження лізингу в його сучасному розумінні відбулося тільки в ХХ столітті, коли для цього склалися певні економічні передумови.

Правове ж регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників у сучасній Україні пройшло у своєму розвитку три етапи. Перший етап – з 1991р. по 1997р. відзначався відсутністю спеціального правового регулювання лізингової діяльності, а особливо у сільськогосподарській сфері. Другий етап (1997р. – 2003р.) характеризувався започаткуванням правових засад для розвитку лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників, відбувалося активне формування спеціальної нормативно-правової бази у сфері лізингу. З прийняттям Закону України від 11 грудня 2003р. «Про фінансовий лізинг» розпочався третій етап правового розвитку лізингу, який триває і дотепер.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що

необхідними є систематизація, узгодження та приведення у відповідність вже прийнятої в різні часи нормативно-правової бази, яка регулює лізингові відносини, що сприятиме усуненню перешкод у розвитку лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників та запропоновано прийняття Державної програми підтримки сільськогосподарських товаровиробників у лізингових відносинах.

У підрозділі 1.2. «Сутність та поняття лізингу» стверджується, що аналіз законодавства та наукової літератури свідчить не лише про відсутність єдиного визначення поняття лізингу, але й усталеного підходу до розуміння його сутності. Сутність лізингу розглядалася в Україні як науковцями-юристами, так і економістами, що відображали його правову природу як спосіб кредитування підприємницької діяльності; як окрему систему орендних відносин, що поєднують у собі лізинг; спосіб купівлі-продажу основних засобів або права користування чужим майном; спосіб інвестиційної діяльності; як вид господарської діяльності; дії за чужий рахунок, тобто керування чужим майном за дорученням довірителя; як форму інвестування в сільське господарство, в якій повинні чітко визначатися майнові права суб'єкта підтримки.

У роботі підтримано визначення лізингу як комплексу майнових відносин, які виникають у зв'язку з передачею майна (техніки, устаткування та ін.) в користування до і після його купівлі у виробника (продавця).

Лізинг є інноваційним для України засобом залучення капіталу, має чимале значення у період економічної кризи. Це один із найсуттєвіших засобів матеріально-технічного забезпечення, що прискорює темпи виробництва сільськогосподарськими товаровиробниками аграрної продукції, і сприяє економічному розвитку аграрного виробництва. Порівнюючи його з кредитом чи орендою, слід зазначити, що він надає вигідніші умови для сільськогосподарських товаровиробників.

Поняття «лізинг» міститься у Цивільному та Господарському кодексах України, в Законі України «Про фінансовий лізинг» та інших законодавчих актах, проте воно не враховує особливості сільськогосподарської діяльності, властиві тільки їй, і ті умови, в яких функціонують сільськогосподарські товаровиробники. У зв'язку з цим, доцільно доповнити названий закон окремим розділом – «Фінансовий лізинг за участю сільськогосподарських товаровиробників», який визначав би особливості правового регулювання лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників, порядок обслуговування сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування, яке необхідне для ведення сільськогосподарської діяльності.

У підрозділі 1.3. «Принципи правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників» з'ясовано основні засади, на яких здійснюється правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Лізингова діяльність базується на системі принципів, які визначають єдність та

компліментарність зв'язків як загальних, так і особливих його властивостей та зовнішніх проявів, що необхідні при застосуванні у сільському господарстві.

До спеціальних принципів правового регулювання лізингових відносин у сільському господарстві віднесено: пріоритетність прав і обов'язків лізингоодержувача перед іншими суб'єктами; оптимальне поєднання системи інтересів сторін лізингових відносин; визначення сприятливого для сторін змісту договору лізингу; належне виконання обов'язків при регулюванні лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників; самостійність суб'єктів аграрного виробництва й невтручання держави у виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських товаровиробників.

Уявляється, що з урахуванням специфіки застосування лізингових відносин у сфері сільського господарства, подану систему спеціальних принципів необхідно доповнити такими: отримання пільг суб'єктами лізингових відносин; пропорційність сплати лізингових платежів отриманим прибуткам; інноваційність науково-технічної діяльності у сільському господарстві; адаптація вітчизняного законодавства щодо здійснення лізингової діяльності у сільському господарстві до стандартів ЄС і СОТ.

У дисертації вказується, що впровадження та дотримання вказаних принципів сприятиме розвитку договірних лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників з метою створення найбільш сприятливих умов для організації аграрного виробництва, а також для лізингодавців, що здійснюють обслуговування сільськогосподарських товаровиробників.

Розділ 2. «Договірні лізингові відносини за участю сільськогосподарських товаровиробників» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Правова природа договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників» наводиться аналіз основних точок зору щодо правової природи договору лізингу.

Незважаючи на поширені в науковій літературі позиції щодо аналізу договору лізингу за допомогою традиційних інститутів цивільного права: оренди, купівлі-продажу, кредиту тощо, варто звернути увагу, що кожна з цих теорій бере за основу якийсь один аспект лізингу: або взаємовідносини між продавцем і лізингодавцем, або між лізингодавцем і лізингоодержувачем, або між лізингоодержувачем і продавцем.

У дослідженні зроблено висновок про те, що договір лізингу слід розглядати як аграрно-правовий договір, в якому відображається коопераційний зв'язок. За допомогою лізингу, у певних випадках виникають відносини між державою, споживачем у особі сільськогосподарського товаровиробника (лізингоодержувача) і виробником (лізингодавцем).

Для ефективного застосування договору лізингу, потрібно усунути проблеми, які заважають його поширенню в сільському господарстві, зокрема необхідно: привести в

узгодженість норми законодавства щодо визначення договору лізингу з принципами лізингової діяльності, що сприятиме вдосконаленню понятійного апарату та законодавства; збільшити термін дії лізингових угод, оскільки у вітчизняній практиці переважають договори середньострокової дії на відміну від зарубіжної, де лізингові угоди укладаються на довгостроковий термін;

На основі аналізу вітчизняного та міжнародного законодавства у цій сфері, а також враховуючи особливості сільськогосподарської діяльності, у Законі України «Про фінансовий лізинг» доцільно закріпити визначення договору лізингу сільськогосподарської техніки за участю сільськогосподарських товаровиробників у запропонованому нами розділі – «Фінансовий лізинг за участю сільськогосподарських товаровиробників».

У підрозділі 2.2. «Суб'єкти та предмет договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників» зазначено, що суб'єктний склад і предмет є одними з основних особливостей, які відрізняють договір лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників від інших подібних договорів.

Наголошується, що серед основних суб'єктів, які беруть участь у здійсненні лізингових операцій, є лізингодавець, лізингоодержувач і продавець (постачальник) лізингового майна.

Лізингодавцем за договором лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників є лізингові компанії та банки. Залежно від особливостей правового статусу лізингові компанії поділяються на державні, які створюються з метою організації надання лізингових послуг виключно вітчизняним суб'єктам господарювання та приватні лізингові компанії, що створюються з метою здійснення лізингової діяльності за участю будь-яких суб'єктів. Серед лізингодавців (державних лізингових компаній) у сфері сільського господарства першим в Україні був створений Державний лізинговий фонд правонаступником якого є ПАТ «Національна акціонерна компанія «Уккрагролізинг».

Визначено, що лізингоодержувачем має бути сільськогосподарський товаровиробник, а не сільськогосподарське підприємство. Адже перший є ширшим у своєму трактуванні і окрім юридичних осіб (сільськогосподарських підприємств) включає і осіб фізичних, до яких, зокрема, відносяться громадяни, що ведуть особисте селянське господарство.

Доведено, що для того, щоб придбати потужну та дорогу техніку і обладнання дрібним сільськогосподарським підприємствам, фермерським господарствам та особистим селянським господарствам доцільно об'єднатися в сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи з метою спільного придбання та використання техніки, обладнання і устаткування, що дозволить заощадити і навіть окупити значні витрати на її купівлю та експлуатацію.

У роботі зазначається, що до предмета договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників, окрім устаткування і техніки доцільно було б віднести і племінних тварин. При цьому необхідно враховувати рівень підготовки лізингоодержувача до прийому племінної худоби

(нетелі, корови) і термін укладення договору в залежності від виду таких тварин.

У підрозділі 2.3. «Права та обов'язки лізингодавця за договором лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників» досліджуються права та обов'язки лізингодавця за договором лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників та обґрунтовуються пропозиції до законодавства з метою його удосконалення.

Вказано, що основним обов'язком лізингодавця є передача обладнання в тимчасове користування сільськогосподарському товаровиробнику. Майно у свою чергу має бути надано в стані, що відповідає його цільовому призначенню та умовам договору.

Зазначено, що лізингодавець, будучи власником предмета лізингу, має право здійснювати контроль за дотриманням лізингоодержувачем умов користування предметом лізингу та його утримання, зокрема здійснювати перевірки.

Наголошується на необхідності доповнити запропонований розділ до Закону України «Про фінансовий лізинг» такою правовою нормою: у випадку дострокового, одностороннього розірвання договору лізингу на вимогу лізингодавця всі витрати на демонтаж устаткування, його страхування і транспортування покладаються на лізингодавця.

У підрозділі 2.4. «Права та обов'язки лізингоодержувача за договором лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників» зазначається необхідність посилення захисту прав лізингоодержувача, адже сільськогосподарський товаровиробник є слабшою стороною в договорі лізингу і його діяльність піддається ризику і залежить від багатьох факторів, які сторони не спроможні передбачити.

Доведено, що у договорі лізингу за участю сільськогосподарського товаровиробника до обов'язків лізингоодержувача доцільно включити положення згідно з яким: «у разі конфіскації майна, порушення справи про банкрутство, ліквідації чи реорганізації лізингоодержувача він негайно зобов'язаний повідомити про це лізингодавця, а предмет лізингу повинен відокремити він іншого свого майна і повернути останньому в строк, передбачений у договорі».

У підрозділі 2.5. «Відповідальність сторін за договором лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників» розглянуто основні види відповідальності (цивільно-правову та господарсько-правову) та досліджено санкції, що застосовуються до сторін лізингових договірних відносин.

Наголошується, що оскільки сільськогосподарський товаровиробник є особливою стороною договору лізингу, тому існують і особливості його відповідальності при сплаті заборгованості (неустойки). Так, при нарахуванні і сплаті неустойки фінансове становище боржника (сільськогосподарського товаровиробника) повинно визначатися з урахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва та його залежності від природно-кліматичних умов, а також можливості задоволення вимог лізингодавців за рахунок доходів, які можуть бути

одержані таким товаровиробником після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт. Лізингодавець повинен враховувати при сплаті боржником заборгованості (неустойки) забезпеченість останнього матеріально-технічними обладнанням, неможливість отримання ним прибутку, а також ціну на вироблену боржником продукцію та можливі умови її збуту.

Передбачена необхідність включення до договору фінансового лізингу умови щодо відстрочення сплати неустойки (штрафу, пені), яка нарахована за порушення умов договору до закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації вирощеної (виробленої, переробленої) сільськогосподарської продукції. Однак строк такої відстрочки не може перевищувати шести місяців.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає у з'ясуванні сутності правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників. Результати роботи дають можливість сформулювати нижченаведені висновки і пропозиції.

1. У своєму розвитку законодавство України про лізинг умовно поділяється на три етапи. Перший етап (1991-1997 рр.) характеризується відсутністю спеціального правового регулювання лізингових відносин. Правове регулювання лізингових відносин, в тому числі за участю сільськогосподарських товаровиробників здійснюється різними за юридичною силою нормативно-правовими актами. Другий етап (1997-2001 рр.) – це період активного формування спеціальної нормативно-правової бази у сфері лізингу. З прийняттям Закону України від 11 грудня 2003р. «Про фінансовий лізинг» розпочався третій етап розвитку, який триває і дотепер.

2. Лізингова діяльність базується на системі принципів, які визначають компліментарність і зв'язок загальних і притаманних їй особливостей, що застосовуються за участю сільськогосподарських товаровиробників, серед яких виділяються такі: пріоритетність прав і обов'язків суб'єктів, оптимальне поєднання системи інтересів, визначення сприятливого для сторін змісту договору лізингу, належне виконання обов'язків, самостійність суб'єктів агропромислового виробництва й невтручання держави у виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських товаровиробників, отримання пільг суб'єктами лізингових відносин, пропорційність сплати лізингових платежів отриманим прибуткам, інноваційність науково-технічної діяльності у сільському господарстві, адаптацію вітчизняного законодавства здійснення лізингової діяльності у сільському господарстві до стандартів ЄС і Світової організації торгівлі.

3. Для подальшого розвитку лізингу в сфері сільського господарства необхідно усунути низку проблем, що виникли на шляху його функціонування. Серед них питання: щодо надання лізингових послуг; колізії та суперечності між окремими законодавчими актами, що

регулюють лізингову діяльність; недосконалість українського законодавства, що стримує розширення інвестування за допомогою лізингу через невідповідність реаліям терміну використання деяких основних засобів до строків їх технічної амортизації; невизначеність в Міністерстві аграрної політики та продовольства України структурного підрозділу, який би відповідав за активне впровадження лізингу в сільському господарстві; недостатня сформованість інфраструктури сервісного та ремонтного обслуговування техніки, придбаної на умовах лізингу; недостатня державна підтримка.

4. Запропоновано розробити державну програму підтримки сільськогосподарських товаровиробників у лізингових відносинах. В ній передбачається закріпити поняття відносин, що регулюються цим актом; суб'єкти та предмет договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників; правові основи діяльності лізингових компаній, порядок формування статутного капіталу, який складається із бюджетних коштів; залучення установ банків до розвитку лізингових відносин. Окрім цього, наявна необхідність класифікації основних фондів для спрощення процедури амортизаційних нарахувань; забезпечення виконання обов'язків за договором.

5. Договором лізингу сільськогосподарської техніки за участю сільськогосподарських товаровиробників слід розуміти договір, за яким лізингодавець зобов'язується замовити (придбати) предмет лізингу (матеріально-технічне обладнання, устаткування) у продавця (постачальника) за умовами, встановленими лізингоодержувачем (сільськогосподарським товаровиробником), враховуючи специфіку та умови сільськогосподарського виробництва, і передати його у користування лізингоодержувачу (сільськогосподарському товаровиробнику) на визначений строк, протягом якого амортизується 75% від вартості предмета договору, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних (сезонних) лізингових платежів з подальшим правом викупу предмета лізингу за залишковою вартістю.

6. Договір лізингу сільськогосподарської техніки визначається як аграрно-правовий договір, що має свою специфіку яка проявляється в особливому суб'єктному складі, державно-правовому регулюванні стимулювання розвитку національного сільськогосподарського товаровиробника.

7. Обґрунтовано необхідність доповнення істотних умов договору лізингу, що передбачені у Законі України «Про фінансовий лізинг» (предмет лізингу, строк, розмір лізингових платежів), такими: обов'язковість страхування предмета договору лізингу за участю сільськогосподарського товаровиробника, склад та графік лізингових платежів, умови повернення об'єкта лізингу після закінчення строку дії договору.

8. Предметом договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників можуть бути не лише механічні засоби виробництва, але і біологічні об'єкти (племінна худоба

(нетелі, корови), що відповідно визначає наявність двох типів лізингу, механічних засобів виробництва і біологічних об'єктів. Зазначимо, що з двох названих типів лізингу в дослідженні розглядаються питання, пов'язані виключно з лізингом механічних засобів виробництва.

9. Проаналізувавши вітчизняне законодавство, зроблено висновок, що для того, щоб придбати сучасну, коштовну техніку дрібним сільськогосподарським підприємствам, фермерським господарствам і особистим селянським господарствам доцільно об'єднуватися в сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи з метою спільного придбання та використання техніки, обладнання і устаткування, що дозволить заощадити і навіть окупити значні витрати на її купівлю та експлуатацію.

10. При укладенні договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників слід доповнити перелік обов'язків лізингодержувача ще одним: «у разі конфіскації майна, порушення справи про банкрутство, ліквідації чи реорганізації лізингодержувача він негайно зобов'язаний повідомити про це лізингодавця, а предмет лізингу повинен відокремити він іншого свого майна і повернути останньому в строк, передбачений у договорі».

11. Найважливішим напрямком у вирішенні проблем лізингових відносин у сільському господарстві, який передбачатиме комплекс заходів щодо створення правової бази функціонування лізингової діяльності є внесення змін до Закону України «Про фінансовий лізинг» і доповнення його розділом «Фінансовий лізинг за участю сільськогосподарських товаровиробників».

У додатку до дисертації подано проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми підтримки сільськогосподарських товаровиробників у лізингових відносинах».

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Осадько А. Договірні лізингові відносини в сільському господарстві: історія, сучасність і перспективи розвитку / А. Осадько // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – №3. – С. 159-161.

2. Осадько А. С. Про значення лізингу в сільському господарстві та його закріплення у законодавстві України / А. С. Осадько // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право / Ред. кол.: Д. О. Мельничук та ін. – К., 2013. – Вип. 182(2). – С. 56-61.

3. Осадько А. Принципи правового регулювання лізингових відносин у сільському господарстві / А. Осадько // Юридична Україна. – 2013. – № 10. – С. 84-87.

4. Осадько А. С. О договоре лизинга сельскохозяйственной техники / А. С. Осадько //

Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов (г.Курск, Российская Федерация). – № 4(94) апрель 2014. – С. 96-99.

5. Осадько А. С. Роль договору лізингу в сільському господарстві України / А. С. Осадько // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право / Ред. кол.: С. М. Ніколаєнко (голова) та ін. – К., 2015. – Вип. 197(2). – С. 91-95.

6. Осадько А. С. Історико-правові аспекти розвитку лізингових відносин у сільському господарстві / А. С. Осадько // Вплив права та закону на сучасний розвиток суспільства: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 28-29 груд. 2012р. – Херсон: Гельветика, 2012. – С. 111-112.

7. Осадько А. С. Деякі питання визначення лізингу в сільському господарстві у міжнародно-правових та законодавчих актах України / А. С. Осадько// Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права: круглий стіл, присвяч. пам'яті проф. Ю. О. Вовка, 24 трав. 2013 р. / НУ ЮАУ, НАПрНУкраїни. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – С. 108-109.

8. Осадько А. С. Значення лізингу в сільському господарстві / А. С. Осадько // Юридична осінь 2013 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (Харків, 14 листоп. 2013 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2013. – С. 170-172.

9. Осадько А. С. Щодо застосування принципів лізингу в сільському господарстві та його закріплення у законодавстві України / А. С. Осадько // Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права: матер. «круглого столу» (м. Харків, 6 груд. 2013 р.) : зб. тез наук. доп. – Х., 2013. – С. 280–282.

10. Осадько А. С. Правова природа договору лізингу сільськогосподарської техніки / А. С. Осадько // Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі: матер. «круглого столу», присвяч. пам'яті проф., д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України О. О. Погрібного. – Харків, 2014. – С. 140 – 142.

11. Осадько А. С. Лізингоодержувачі як суб'єкти по договору лізингу сільськогосподарської техніки [Електронний ресурс] / А. С. Осадько // Перші кроки в науці земельного, аграрного та екологічного права: зб. матеріалів наук. конф. студентів, магістрів, аспірантів та молодих вчених (24 квіт. 2015 року) / за ред. Д.В.Саннікова, І. В. Ігнатенко, А. П. Гетьмана, М. В. Шульги . – Х., 2015. – С. 336-339. – Режим доступу : <http://nauka.nlu.edu.ua/download/zemelnoe2015.pdf>. – Назва з екрану.

АНОТАЦІЯ

Осадько А. С. Правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертацію присвячено з'ясуванню сутності правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників. Розглянуто та проаналізовано історичний розвиток, джерела правового регулювання лізингу в сільському господарстві України.

З'ясовано сутність та поняття лізингу, принципи правового регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Особлива увага приділена висвітленню правового регулювання та місця договору лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників серед інших подібних договорів, зокрема, доводиться, що це тристоронній, аграрно-правовий договір.

Досліджено особливості відповідальності сторін за договором лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників

На підставі проведеного дослідження внесено низку пропозицій з удосконалення чинного законодавства України.

Ключові слова: лізинг, сільськогосподарський товаровиробник, принципи лізингових відносин, договір лізингу, сільське господарство.

АННОТАЦИЯ

Осадько А. С. Правовое регулирование лизинговых отношений с участием сельскохозяйственных товаропроизводителей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертация посвящена выяснению сущности правового регулирования лизинговых отношений с участием сельскохозяйственных товаропроизводителей. Рассмотрены и проанализированы историческое развитие, источники правового регулирования лизинга в сельском хозяйстве Украины.

Выяснены сущность и понятие лизинга, принципы правового регулирования лизинговых отношений с участием сельскохозяйственных товаропроизводителей. Лизинг – это один из

регенерирующих элементов для сельского хозяйства, поскольку в значительной мере способствует его обновлению и модернизации. Этот факт объясняется тем, что по сравнению с кредитом или арендой, он предоставляет более выгодные условия для сельскохозяйственных товаропроизводителей. Дальнейшее развитие лизинга может способствовать широкому обновлению материально-технической базы сельскохозяйственных предприятий, в целом положительно отразится на развитии аграрного сектора экономики.

Представляется, что с учетом специфики применения лизинговых отношений в сфере сельского хозяйства, систему специальных принципов необходимо дополнить следующими: получение льгот субъектами лизинговых отношений; пропорциональность уплаты лизинговых платежей полученным доходам; инновационность научно-технической деятельности в сельском хозяйстве; адаптация отечественного законодательства по осуществлению лизинговой деятельности в сельском хозяйстве к стандартам ЕС и ВОТ.

Особое внимание уделено освещению правового регулирования и места договора лизинга с участием сельскохозяйственных товаропроизводителей среди других схожих договоров, в частности, приведены аргументы что это трехсторонний, аграрно-правовой договор. При заключении договора лизинга сельскохозяйственной техники в нем участвуют три субъекта: лизингодатель (лизинговая компания); лизингополучатель (сельскохозяйственный товаропроизводитель); продавец лизингового имущества – поставщик (заводы-изготовители).

В диссертационной работе предложено определение договора лизинга сельскохозяйственной техники, под которым следует понимать договор, по которому лизингодатель обязуется заказать (приобрести) предмет лизинга (материально-техническое оснащение, оборудование) у продавца (поставщика) по условиям, установленным лизингополучателем (сельскохозяйственным товаропроизводителем), учитывая специфику и условия сельскохозяйственного производства, и передать его в пользование лизингополучателю (сельскохозяйственному товаропроизводителю) на определенный срок, в течение которого амортизируется 75% от стоимости предмета договора, при условии уплаты лизингополучателем периодических (сезонных) лизинговых платежей с последующим правом выкупа предмета лизинга по остаточной стоимости.

Исследованы особенности ответственности сторон по договору лизинга с участием сельскохозяйственных товаропроизводителей

На основании проведенного исследования внесены предложения по усовершенствованию действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: лизинг, сельскохозяйственный товаропроизводитель, принципы лизинговых отношений, договор лизинга, сельское хозяйство.

SUMMARY

Osadko A. S. Legal regulation of leasing the participation of agricultural producers. – The manuscript.

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.06 – land law; agricultural law; environmental law; natural resource law. – Yaroslav the Wise National Law University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

Thesis is devoted to the essence of the legal regulation of leasing the participation of agricultural producers. Considered and analyzed historical development, sources of legal regulation of leasing in agriculture of Ukraine.

The essence and the concept of leasing principles of legal regulation of leasing the participation of agricultural producers.

Particular attention is paid to the legal regulation and the place of the lease agreement involving agricultural commodity among other civil contracts. In particular, it is necessary that this tripartite agro-law contract.

The features of responsibilities of the parties under a lease agreement with the participation of agricultural producers on the basis of the study offered a number of suggestions to improve current legislation of Ukraine.

Keywords: leasing, agricultural, principles of leasing, leasing agreement, agriculture.

Відповідальний за випуск:

кандидат юридичних наук, доцент

Туєва О.М.

Підписано до друку 27.01.2016 р. Формат 60x90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.

Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам № 1427.

Друкарня

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77